

Competència, crisi, digitalització i la reordenació de la televisió de proximitat a Espanya

ÁNGEL BADILLO

Professor titular del Departament de Sociologia i Comunicació de la Facultat de Ciències Socials de la Universidad de Salamanca

abadillo@usal.es

Resum

La televisió de proximitat ha patit una forta transformació a Espanya durant l'última dècada. Després d'anys de buit en les polítiques públiques, la reordenació del mapa audiovisual, conseqüència de la implantació de la televisió digital terrestre, la decisió de la majoria de les comunitats autònomes d'introduir competència comercial en l'àmbit autonòmic i la crisi profunda de la inversió publicitària han redibuixat un sector que fa pocs anys era objectiu estratègic dels grans grups de comunicació i avui presenta nombroses incerteses pel que fa al seu futur immediat.

Paraules clau

Televisió local, televisió de proximitat, televisió autonòmica, autonòmic, comunitària, alternativa, polítiques públiques.

Abstract

Local television in Spain has gone through a dramatic transformation over the last decade. After years of gaps in public policies, digital terrestrial television (DTT) switch-over, the decision of most regional governments to implement commercial competition in the autonomous sphere and the far-reaching crisis in advertising revenue have completely redrawn a sector that, just a few years ago, was the strategic target of large communication groups and today presents numerous doubts regarding its immediate future.

Key words

Local television, autonomous television, autonomic, community, alternative, public policies.

1. Introducció: l'audiovisual de proximitat en la competència televisiva global

L'objectiu d'aquest treball és revisar, des d'una perspectiva essencialment descriptiva, la situació actual de la televisió de proximitat a Espanya. Sota el paraigua *audiovisual de proximitat* hi incloem totes les formes de televisions públiques o privades que emeten per sota de l'àmbit estatal, el que en el cas espanyol suposa les cadenes autonòmiques públiques, les noves televisions autonòmiques privades, les emissores municipals, les locals privades i les estacions sense ànim de lucre. Tot i que no es revisaran en aquest treball, a totes caldria incorporar-hi les estacions que emeten de forma *al·legal* o *il·legal* (en funció de com s'entenguin situacions de buit en la regulació) tant en analògic com en digital. La investigació d'aquest fenomen a Espanya ha servit perquè existeixin nombrosos estudis autonòmics de cas (Martínez Hermida 2001; Navarro Moreno 1999; Sabés Turmo 2002), però coincidim amb Casero i Marzal en relació amb la necessitat d'abordar el fenomen des d'una perspectiva més àmplia que permeti detectar tendències a tot el sistema (Marzal Felici i Casero Ripollés 2008).

Des de les primeres emissions de les televisions locals sense ànim de lucre catalanes (vegeu especialment Guimerà i Orts

2006; Guimerà i Orts 2007; Prado i Moragas 1991) fins avui, el sector de la televisió de proximitat ha viscut una transformació formidable i ha passat per etapes molt diverses tant des del punt de vista de la regulació com en el seu desenvolupament com a mercat audiovisual, en una evolució cap al digital determinada pel context europeu (García Leiva 2006) i les possibilitats d'ingressos per a la hisenda pública que suposa el dividend digital. En les pàgines següents es revisa l'evolució de les polítiques públiques del sector i la situació en cada territori dels prestadors autonòmics, els locals i els comunitaris, en particular per conèixer la situació actual del sistema de televisió de proximitat i el clivatge públic/privat de l'audiovisual espanyol per sota de l'àmbit estatal.

2. El clivatge públic-privat a la televisió autonòmica

La situació de la televisió pública a Espanya ha estat particularment complicada al llarg de les últimes dècades, especialment pel model insostenible dissenyat per a RTVE a l'Estatut de la ràdio i la televisió (Llei 4/1980, de 10 de gener, d'Estatut de ràdio i televisió), adoptat de seguida per les televisions públiques autonòmiques. Durant els darrers anys, el redisseny institucional de RTVE a la Llei de l'Estat 17/2006, de 5 de

Taula 1. Prestadors del servei de televisió a Espanya segons titularitat (2010)

Prestadors del servei de televisió a Espanya		Titularitat		
		Pública	Privada	Tercer sector
Àmbit de les emissions	Espanya	RTVE	Antena 3 TV, Sogecable, Telecinco, laSexta, NET TV, Veo TV	—
	Comunitats autònomes	Radiotelevisions autonòmiques	Televisions autonòmiques privades	—
	Municipis o agrupacions municipals	Televisions municipals	Televisions locals privades	Televisions comunitàries (en fase de regulació)

Font: Elaboració pròpia.

juny, de la ràdio i la televisió de titularitat estatal i l'assimilació pública del deute gegantí de l'ens públic han servit per donar una nova oportunitat a la televisió pública estatal, però aquesta transformació no s'ha produït encara de manera equivalent a les públiques autonòmiques.

Les televisions autonòmiques apareixen a Espanya com a conseqüència del model polític descentralitzat que recupera la Constitució de 1978. Davant la possibilitat de seguir un model de descentralització audiovisual tutelat per TVE, les comunitats autònomes assumeixen la seva competència estatutària d'engegar ens públics amb RTVE (Llei 4/1980, de 10 de gener, d'Estatut de ràdio i televisió) com a model (Mateo Pérez i Bergés Saura 2009), i amb la Llei del tercer canal (Llei 46/1983, de 26 de desembre, reguladora del tercer canal de televisió) com a instrument habilitant (en tots els casos llevat del País Basc). Després d'una primera etapa en què les comunitats considerades "històriques" i amb llengua pròpia creen les seves televisions autonòmiques, en la segona meitat dels vuitanta es constitueix un segon grup d'autonòmiques, a les quals cal afegir un últim grup d'ens públics creats cap a l'any 2000, fins a completar els 13 actuals (vegeu López *et al.* 1999). Gràcies a la reserva de freqüències realitzada al Pla tècnic nacional de televisió digital terrestre, totes disposen, com a mínim, de dos canals d'emissió terrestre dintre del multiplex autonòmic. Només Castella i Lleó, Cantàbria, Navarra i La Rioja no tenen radiotelevisió pública. El model dissenyat el 1983 roman inalterat, la qual cosa ha donat lloc a força controvèrsies al voltant de la utilització política d'aquests mitjans, al dèficit pressupostari acumulat i fins i tot a la possible il·legalitat del seu doble model (publicitat i subvenció pública) de finançament¹ (Llorens 2005; Moragas i Prado 2000).

Amb aquest context de crítiques de fons, en la darrera dècada s'ha produït un moviment privatitzador a la televisió autonòmica, impulsat especialment per les forces polítiques conservadores. El primer gest en aquesta direcció va ser l'adjudicació el 1998 dels continguts de la televisió pública canària a Productora Canaria de Televisión, una societat propietat de Prisa i d'empreses locals que gestiona el Canal Canarias; després, Aragón Televisión va decidir el 2005 externalitzar part de la pro-

ducció a Chip Audiovisual i Mediapro (Fernández Alonso 2002; Mateo Pérez i Bergés Saura 2009). La Llei del tercer canal no permetia privatitzar les televisions autonòmiques públiques (ni ho permet ara la Llei general de la comunicació audiovisual), per la qual cosa el Partit Popular (PP) va intentar modificar-la² en la legislatura 1996-2000. La falta de consens amb els seus socis parlamentaris va acabar amb la proposta, però el context d'implantació de la TDT va permetre al PP obrir el camí per a la concessió de llicències autonòmiques de televisió digital privada, que han sorgit després en molts territoris, d'acord amb la voluntat desreguladora de cada comunitat autònoma.

La situació de l'audiovisual autonòmic és molt diferent a cada comunitat i per aquest motiu cal revisar breument cas per cas:

1. Andalusia: compta amb un prestador públic des de 1988, la RTVA, que emet diversos canals terrestres. El 2007 i el 2008 van sortir a concurs els quatre canals privats de cobertura autonòmica, obtinguts per Prisa, Vocento, Prensa Ibérica i el grup Joly. D'aquests, només Vocento (Canal 10) i Prensa Ibérica (amb diverses marques, com ara Málaga TV o Canal 21) operen avui dia i Prisa va renunciar a la concessió.

2. Aragó: el 2004 va engegar la pública CARTV, que emet Aragón Televisión. No s'ha convocat concurs de televisió autonòmica privada.

3. Astúries: el 2004 es crea la RTPA, que emet dos senyals públics per a tot el territori; el 2007 es concedeix al grup Prisa una llicència per a un canal autonòmic privat, que està en procés de devolució.

4. Canàries: la RTVC va engegar el 1998; el 2007, el Govern canari va resoldre el concurs de les dues llicències de TDT de cobertura autonòmica (TDT-A) a favor de COPE i Antena 3 Televisión Digital Terrestre de Canarias.

5. Cantàbria: el Govern autonòmic ha insistit repetidament que no crearà una televisió autonòmica pública (*El Diario Montañés*, 17/03/2010). El 2006, el Govern càntabre va convocar un concurs de prestadors per a la TDT-A, però el va declarar desert.

6. Castella-la Manxa: la televisió pública va engegar el 2000 sota la denominació Castilla-La Mancha Televisión. El concurs per a les privades autonòmiques es va tancar el 2010 amb tres

concessions definitives que van rebre Green Publicidad y Medios, La Regional de Castilla-La Mancha i Radio Prensa y Televisión; la quarta llicència, rebuda pel grup editor dels diaris *La Tribuna* va ser retornada després que el grup castellanoleonès Promecal donés per finalitzada la seva activitat en els mitjans castellanomanxecs.

7. Castella i Lleó: no hi ha prestador públic. La llicència autonòmica privada concedida el 2009 consta de dos senyals: un de freqüència única i l'altra amb desconnexions provincials. El guanyador del concurs va ser la societat en la qual, de fet, es van fusionar les dues xarxes preexistents de televisions locals de la regió (Canal 4 i Televisión Castilla y León). Quant a la televisió local municipal, també es va regular ben aviat, encara que no se n'han concedit llicències fins al moment.

8. Catalunya: la radiotelevisió pública catalana (CCRTV) va engegar el 1983 i és la que més senyals terrestres emet (un total de cinc). Competeix amb la llicència autonòmica privada atorgada el 2003 per la Generalitat a Emissions Digitals de Catalunya, del grup Godó. A diferència del que passa a la resta de comunitats autònomes, el prestador privat disposa d'un multiplex digital complet (de fet, avui emet tres senyals diferents).

9. Comunitat de Madrid: el seu ens públic, RTVAM (TeleMadrid i La Otra), es va crear el 1988. Madrid va ser la primera a convocar el concurs autonòmic privat el 1999, en el qual van obtenir llicència el grup Vocento (que opera com Onda 6) i l'extinta Quiero Televisión, que en cessar va deixar deserta fins avui la llicència, malgrat l'intent infructuós del Govern autonòmic de treure-la de nou a concurs el 2005.

10. Comunitat Valenciana: a més de l'ens públic RTVV, en funcionament des del 1984, la Comunitat va obrir concurs d'autonòmica privada, resolt a favor del grup Vocento (La 10) i COPE (Popular Televisión) el 2006.

11. Extremadura: la pública Corporación Extremeña de Medios Audiovisuales (CEXMA) emet el Canal Extremadura des del 2004. El concurs per a llicències privades obert pel govern autonòmic el 2007 el va guanyar Kiss Media i el grup Prisa (que va renunciar a la concessió).

12. Galícia: des del 1984 emet el canal públic TVG com a part de la corporació autonòmica CRTVG. El 2005 es van concedir dues llicències autonòmiques privades a Popular Televisión i La Voz de Galicia.

13. Illes Balears: el 2004 va rebre la concessió del tercer canal per endegar el públic IB3. El concurs per a l'autonòmica privada de 2006 el va guanyar Prisa (que hi ha renunciat) i Unidad Editorial.

14. La Rioja: sense autonòmica pública, la comunitat va convocar el concurs de TDT; la resolució es va produir al final de 2001 a favor de Rioja Televisión (Vocento) i Popular Televisión, que disposen de dos canals cadascun.

15. Navarra: no té autonòmica pública, i el 2004 es va dur a terme el concurs de l'autonòmica privada, en què es van concedir dos canals a Canal 6 Navarra (vinculada al grup Promecal castellanoleonès) i dos més a Canal4 Localia Navarra.

16. País Basc: va ser la primera comunitat a engegar la seva radiotelevisió pública, la EITB, el 1982, a l'empara de l'Estatut d'autonomia. No hi ha prestadors autonòmics privats.

17. Regió de Múrcia: el 2005 va engegar la Radio Televisión de la Región de Murcia (RTRM), que avui emet dos canals autonòmics. Les privades es van concedir el 2006 a Televisión Murciana, SA, La Verdad Radio y Televisión, SA i Televisión Popular de la Región de Murcia, SA.

Ens trobem, per tant, amb quatre fórmules de resolució del clivatge públic-privat en l'audiovisual autonòmic:

a. En primer lloc, la de les comunitats que han preferit protegir al màxim les seves radiotelevisions públiques i obrir competència als mercats locals però no a l'autonòmic. És la solució que han triat l'Aragó i el País Basc.

b. Les que no tenen ens públics autonòmics i han optat per concedir més d'un canal als prestadors privats i protegir-los al màxim de la competència local. Així ho han fet Navarra, La Rioja (aquestes dues amb el mateix model de dos prestadors que competeixen entre si amb dos canals cadascun) i Castella i Lleó (amb un sol prestador privat autonòmic).

c. La solució més habitual, que ha estat fragmentar la competència privada autonòmica davant els prestadors públics. Aquí la solució ha estat oferir a cada prestador un sol canal del multiplex autonòmic privat per competir amb l'ens públic autonòmic. Andalusia i Castella-la Manxa van treure quatre canals a concurs, però l'opció més utilitzada ha estat la d'incorporar-hi dos prestadors privats (amb un canal cadascun).

d. El quart model, utilitzat només a Catalunya, és el d'oferir la totalitat del multiplex autonòmic privat a un sol prestador. Cap altra comunitat autònoma ha seguit aquest model.

3. El nou paisatge de la televisió local després de la TDT

Pel que fa a la televisió local, el sector s'ha mogut durant diverses dècades enmig de la indefinició regulatòria, fins que es va aprovar la Llei de l'Estat 41/1995, de 22 de desembre, de Televisió Local per Ones Terrestres que va intentar ordenar el sector, i després en un context d'*alegalitat* (Prado 2004), en el qual es va permetre durant anys l'entrada d'empreses de tot tipus en un procés que hem anomenat "de desregulació encoberta" (Badillo 2005; Badillo 2004; Badillo i Moreno 2004) conclòs amb el pas al digital terrestre. La Llei de l'Estat 53/2002, de 30 de desembre, de Mesures Fiscals, Administratives i d'Ordre Social planteja el marc estatal bàsic en fixar l'àmbit de cobertura de la televisió local no en el municipi, sinó en "demarcacions", construïdes amb criteris poblacionals, a partir de les capitals de província i els nuclis de població de més de 100.000 habitants. La llei incorpora també la novetat de reservar una quarta part de cada multiplex (un canal) per a la gestió municipal. Amb aquesta base, l'últim Govern del Partit Popular va dissenyar el Pla tècnic nacional de la televisió digital local (RD 439/2004), modificat lleugerament després

pel primer executiu del PSOE (RD 2268/2004). Les comunitats autònomes, en l'exercici de les seves competències, han convocat i han resolt concursos per adjudicar les concessions.

La diversitat de les situacions a cada comunitat autònoma fa necessària, un cop més, una revisió cas per cas:

1. Andalusia: la Junta d'Andalusia va engegar el concurs per atorgar les llicències de TDT local el 2006, i el va resoldre dos anys després, només uns mesos més tard que es concedissin les autonòmiques privades. Els ajuntaments que ho van sol·licitar han anat rebent des del 2008 les concessions corresponents, i avui hi ha 28 llicències municipals concedides (altres 10 estan en tramitació i 34 han estat declarades desertes). De les 157 llicències privades efectives, Green Publicidad y Medios (amb 28) i Alternativas de Medios Audiovisuales (amb 19) són els prestadors presents en més demarcacions.

2. Aragó: la comunitat ha atorgat llicències a 4 ajuntaments per operar en TDT local, a les quals cal sumar les 22 privades (descomptades ja les retornades per Prisa) concedides el 2006, entre les quals destaquen les 6 llicències concedides a Producciones de Entretenimiento, o les 3 que van rebre el grup La Comarca o El Heraldo de Aragón.

3. Astúries: de les 21 llicències concedides pel Principat el 2007, el nombre més elevat ha estat per a Editorial Prensa Asturiana (Prensa Ibérica, editora de *La Nueva España*) amb 6, seguida de Canal 48 Occidente, amb 5. No s'han concedit llicències municipals.

4. Canàries: el concurs es va resoldre el 2007 amb l'adjudicació de 46 llicències privades de cobertura local i insular, alhora que s'adjudicaven també 8 canals a corporacions municipals i cabildos insulars,³ encara que el 2009 el Govern canari parlava de la possibilitat d'incorporar encara més prestadors al mercat per la forta demanda (Europa Press, 17/06/2009). Canal 8 (4 llicències entre locals i insulars) o Prensa Ibérica (3) són els adjudicataris presents en més demarcacions.

5. Cantàbria: després d'una primera convocatòria el 2006, que es va declarar deserta, el gener de 2009 es va convocar el concurs de local, que a hores d'ara encara no s'ha resolt. Quan es va produir l'apagada analògica, les estacions locals preexistents han anat cessant en la seva activitat (per exemple, Canal8DM, Tu TV o Cantabria Televisión / Telecabarga, vegeu EFA 20/07/2009), mentre que d'altres, com ara AquíTV, PopularTV o Telebahía, han optat per continuar amb les emissions en analògic mentre esperen que es resolgui el concurs del digital (ABC, 17/03/2010). La premsa local informava el 2009 de l'engegada d'un múltiplex al canal 24 que emetia en digital els senyals de CantabriaTV, AquíTV i Telepromociones (*El Diario Montañés*, 15/07/2009).

6. Castella-la Manxa: el concurs de televisió local es va resoldre el juliol de 2009 amb la concessió de 72 llicències a prestadors privats i la reserva d'un canal a cada demarcació per als ajuntaments que desitgin tenir els seus propis canals. Encara que no hi ha llicències municipals concedides d'acord amb la llei autonòmica de mitjans, alguns ajuntaments operen ja en TDT en proves. Quant als prestadors privats, un cop tancat el

concurs autonòmic s'aprecien nombroses duplicitats, per la qual cosa les societats Green Publicidad y Medios (CRM, amb 5 llicències locals) i Radio Prensa y Televisión (TVCM, amb 14 llicències) es veuran obligades a renunciar a un dels dos mercats (previsiblement, el local).⁴

7. Castella i Lleó: tot i que el 2005 la Junta de Castella i Lleó va publicar un primer text en què anunciava un concurs de televisió local als pocs mesos, no es va dur mai a terme. Malgrat això, la fusió de les xarxes de televisions locals Canal 4 i Televisión Castilla y León en el prestador privat autonòmic l'actual ha servit per assimilar bona part del teixit, atès que el concessionari de TDT autonòmica privada té, a més del canal de freqüència única, un canal de cobertura provincial per a cadascuna de les nou províncies sota la denominació CyL 8. No hi ha emissores municipals.

8. Catalunya: el concurs tancat el 2006 va donar com a conseqüència un mercat de 50 concessions privades, mentre que en l'àmbit municipal (on la comunitat autònoma té una llarga experiència), la Generalitat ha concedit 32 llicències a ajuntaments i agrupacions municipals.⁵ Cal destacar la decisió de la Generalitat de destinar diversos múltiplex complets a la gestió municipal, cosa que va provocar una denúncia al Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, que ha declarat nuls els concursos en aquestes demarcacions.

9. Comunitat de Madrid: el primer concurs que va tenir lloc a Madrid el 2005, amb 30 concessions, el va anul·lar el Tribunal Superior de Justícia de Madrid arran del procediment contenciós administratiu iniciat per diversos prestadors que no van rebre llicència, com ara Localia.⁶ El 2009, la Comunitat de Madrid va tornar a executar el concurs, en el qual els mateixos prestadors van resultar guanyadors en les mateixes demarcacions. El productor audiovisual Enrique Cerezo, amb 10 llicències, va ser el que en va rebre més, juntament amb Libertad Digital, Popular Televisión o Antena 3. Només hi ha una llicència municipal, la de la capital.

10. Comunitat Valenciana: el concurs valencià es va resoldre el 2006 amb la concessió de les tres llicències privades a cada múltiplex a totes les demarcacions llevat de quatre, que es van treure a concurs el 2010. El consorci Mediamed (que opera la marca Tele7), Libertad Digital i l'editora del diari *El Mundo* van rebre el nombre més elevat de llicències. Existeix una regulació per a les sol·licituds d'ajuntaments, alguns dels quals han rebut les llicències respectives per operar.

11. Extremadura: el Govern autonòmic va convocar un primer concurs el 2006, que va declarar desert dos anys després per convocar, el 2008, un nou procediment resolt el maig de 2010 amb 24 canals adjudicats i altres 27 de deserts. Canal 30 Cáceres, Producciones Audiovisuales del Norte de Extremadura i l'empresari Francisco Javier Morillo Benegas van rebre el nombre més elevat de concessions. No hi ha llicències municipals.

12. Galícia: el concurs de les locals privades es va convocar alhora que el de les autonòmiques, però es va resoldre més tard, el 2006. Després de la celebració del concurs, el 2009

el Tribunal Superior de Justícia de Galícia va anul·lar les concessions de Pontevedra i el Ferrol, per la qual cosa només es comptabilitzen de manera efectiva 40 llicències (descomptant-hi les 17 de desertes), majoritàriament en mans dels principals diaris de la comunitat. El Govern autonòmic ha previst el procediment de sol·licitud dels ajuntaments, tot i que encara que no hi ha constància que cap operi.

13. Illes Balears: s'han celebrat concursos per a la televisió local i insular, amb prestadors tant públics com privats. Hi ha 34 concessions privades adjudicades (28 de locals i 6 d'insulars). Només hi ha tres concessions públiques, totes de cobertura insular.

14. La Rioja: el Govern autonòmic no ha convocat encara concurs de TDT local.

15. Navarra: només cinc concessions privades s'han atorgat fins avui a Navarra, una en cada múltiplex local de la comunitat foral, totes a Popular Televisión. No hi ha llicències municipals.

16. País Basc: el concurs local es va resoldre el 2007 amb la concessió de 58 llicències. Gipuzkoa Televisión i Hamaika

van obtenir el nombre més elevat de concessions. Només Donostia té llicència municipal pública.

17. Regió de Múrcia: les 24 llicències privades atorgades el 2006 van ser per a La Opinión de Murcia, Canal 21, Libertad Digital y el Grupo Empresarial de Televisión de Murcia. Quant a les televisions municipals, un cop regulat l'accés a les llicències pels ajuntaments i garantit un canal d'ús municipal en cada múltiplex local, el Govern autonòmic ha anat atorgant llicències als prestadors que ho han anat sol·licitant.

Hi ha, per tant, 662 llicències privades concedides i 96 de públiques entre locals i insulars. Encara que la fotografia dels prestadors resulta més estable que mai en el sector local, encara està subjecta a canvis a curt termini: la disposició transitòria desena de la nova Llei general de la comunicació audiovisual adverteix que els operadors que no hagin començat les seves emissions en els terminis requerits o els que les hagin interromput perdran les seves llicències. La mateixa disposició anuncia que abans del maig del 2012 s'haurà revisat tot el pla tècnic de la TDT local segons l'ocupació final de freqüències.

Taula 2. Concessions privades de TDT local i insular (maig de 2010)

Comunitat autònoma	TDI-A	TDI-I	TDI-L	Total general
Andalusia	3		157	160
Aragó			22	22
Astúries			21	21
Canàries	2	14	32	48
Castella-la Manxa	3		72	75
Castella i Lleó	2			2
Catalunya	4		50	54
Ceuta			2	2
Comunitat de Madrid	1		30	31
Comunitat Valenciana	2		42	44
Extremadura	1		24	25
Galícia	2		40	42
Illes Balears	2	6	28	36
Melilla			2	2
Navarra	4		5	9
País Basc			58	58
Regió de Múrcia	3		24	27
Rioja	4			4
Total general	33	20	609	662

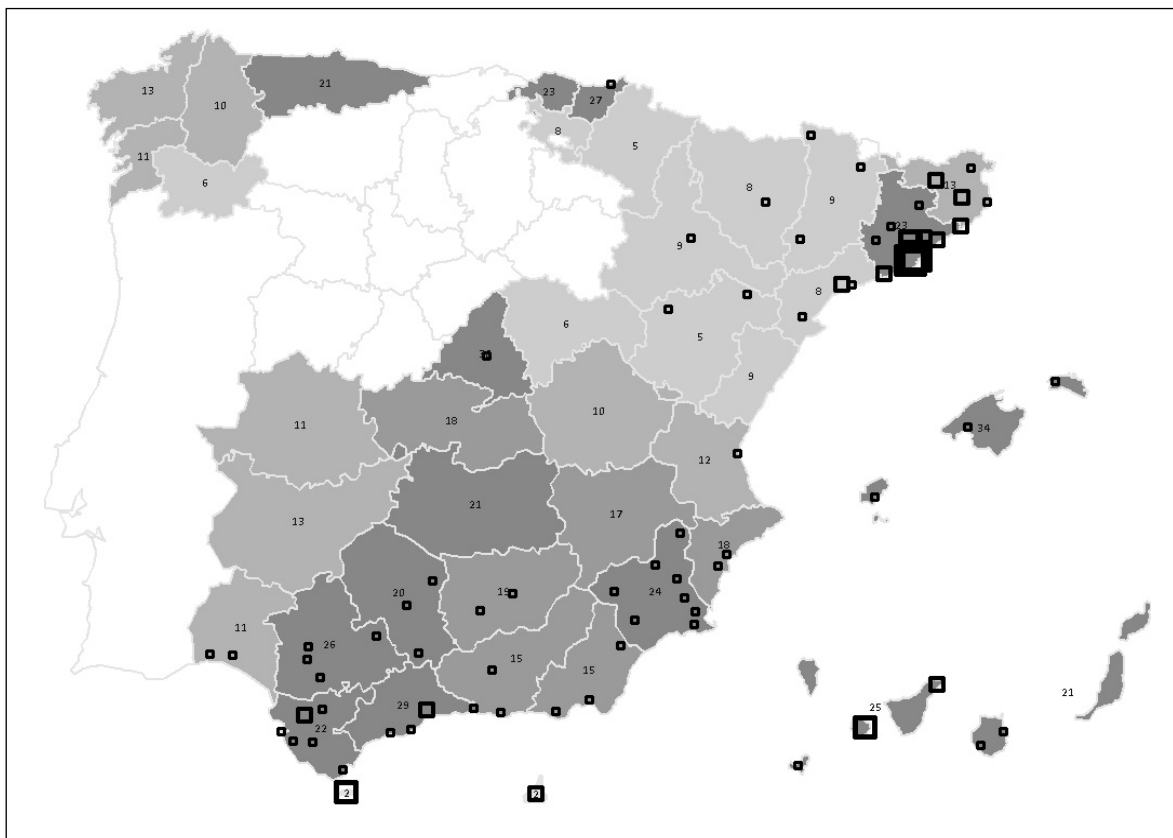
TDI-A Televisión Digital Terrestre de cobertura autonòmica

TDI-I Televisión Digital Terrestre de cobertura insular

TDI-L Televisión Digital Terrestre de cobertura local

El valor agregat recull les concessions publicades als diaris oficials de les comunitats autònomes (estiguin o no emetent), un cop eliminades les declarades desertes o aquelles retornades pels adjudicataris en qualsevol moment del procés.

Font: Elaboració pròpia sobre dades dels butlletins oficials de les comunitats autònomes

Il·lustració 1. Concessionaris de televisió digital terrestre local i insular a Espanya

Font: Elaboració pròpia. El nombre mostra les llicències privades concedides a cada província i el requadre escala per mida les llicències públiques atorgades. Només s'hi mostren les llicències concedides efectivament (en resten excloses les desertes, les retornades o les pendents d'adjudicació).

En tot cas, la revisió de les dades confirma que una de les característiques fonamentals del teixit de televisió local és la seva inclinació definitiva pels prestadors privats (Corominas et al. 2007), als quals es reserva el 75% de la capacitat de cada múltiplex, davant els públics, cosa que marca una diferència destacable respecte del disseny del clivatge públic-privat a la televisió autonòmica. En les adjudicacions de gairebé tots els concursos és senzill apreciar una orientació política clara en les concessions, que només en un cas es van recolzar en informes de consells audiovisuals autonòmics (Bustamante 2008).

4. Les televisions comunitàries, pendents de regulació

Les televisions comunitàries són molt minses en el teixit audiovisual de proximitat espanyol. L'informe del Parlament Europeu sobre mitjans comunitaris de 2007 reconeixia l'existència de només tres televisions comunitàries a Espanya —juntament amb 130 estacions de ràdio— (Parlament Europeu 2007). Malgrat que les institucions europees (Consell d'Europa 2008; Consell d'Europa 2009; Parlament Europeu 2008) reconeixen la importància dels mitjans alternatius, els mitjans audiovisuals

comunitaris no han trobat espai en les polítiques públiques espanyoles. Les disposicions addicionals quinzena i divuitena de la Llei 56/2007, de 28 de desembre, de mesures d'impuls de la societat de la informació, recullen l'intent més recent de protegir aquest tipus de mitjans.⁷ El text, que parla de “televisions de proximitat” per diferenciar-les de les comercials, prohibeix que aquests mitjans emetin publicitat o televenda (tot i que permet el patrocini) i fa referència a l'elaboració futura d'un pla tècnic i d'un reglament general de prestació del servei, perquè siguin les comunitats autònomes les que atorguin les concessions, que seran intransferibles i incompatibles amb les llicències comercials. En tot cas, la norma adverteix que la planificació de l'espectre per a aquestes televisions “no és prioritària respecte a altres serveis planificats o planificables”, i que s'utilitzaran “les freqüències que per raó del seu ús per serveis pròxims no estiguin disponibles per a serveis de difusió de televisió comercialment viables”, la qual cosa dóna una idea clara de la posició del legislador en relació amb aquest tipus d'estacions de televisió. L'article 32 de la Llei general de la comunicació audiovisual (LGCA), de 2010, reconeix la possibilitat que les entitats sense ànim de lucre prestin serveis de comunicació audiovisual, per a la qual cosa es preveu que l'Administració

central farà provisió d'espectre per a aquest tipus de mitjans, que podran obtenir llicències específiques. L'autoritat audiovisual és responsable de comprovar que les despeses d'explotació de les televisions comunitàries no superen els 100.000 euros anuals. La disposició transitòria catorzena de la LGCA preveu la regulació reglamentària de les llicències per a aquest tipus de mitjans, tot respectant els àmbits competencials existents, i reconeix l'antiguitat als "serveis de comunicació comunitàries sense ànim de lucre que estaven en funcionament amb anterioritat a l'1 de gener de 2009 [...]".

En tot cas, el model aplicat per a la transició digital de la televisió local ha servit clarament per eliminar les experiències escasses de televisió local del tercer sector que existien a Espanya. Obligades a competir amb les ofertes privades i sense reserva de freqüències a cap comunitat autònoma, la televisió sense ànim de lucre ha quedat escombrada de l'oferta audiovisual espanyola en l'únic àmbit (el local) en el qual sobreviuen algunes experiències. Només s'han pogut confirmar dues llicències (a Castella-la Manxa i al País Basc) en les quals els llicenciataris es van presentar al concurs com a entitats sense ànim de lucre, encara que van haver de competir en les mateixes condicions que les societats privades. Es compleix, malauradament, la previsió que fa dos anys feia Bustamante en apuntar que "l'estructura dibuixada per a la televisió digital futura a escala regional i local no només evidència la pèrdua del pes d'allò públic i la marginació gairebé total del sector associatiu, sinó també, de forma aclaparadora, una arquitectura privada clientelista favorable als grups mediàtics nacionals i locals" (Bustamante 2008).

5. Reordenació d'operadors, competència comercial i crisi publicitària: trets de la televisió de proximitat a Espanya

Tot i que encara manquen per convocar alguns concursos, amb alguns prestadors gaudint de llicències provisionals fins a comprovar que compleixen tots els requeriments inicials, amb diversos concursos impugnats per la via contenciosa administrativa als tribunals superiors de Justícia o al Tribunal Suprem i en fase de constitució de la gestió de múltiplex en moltes demarcacions, les conclusions que recollim en aquest treball tenen cert component de provisionalitat.

La primera conclusió que podem obtenir d'aquesta nova geografia de l'audiovisual de proximitat a Espanya és la redefinició del paper dels grans grups al sector. Un cop que la televisió local i autonòmica ha esdevingut una oportunitat per solucionar les limitacions del mercat nacional, l'expansió del nombre de canals de cobertura estatal i la crisi publicitària han fet que els grups nacionals hagin tendit a retreure's del sector. El cas més destacat és el del grup Prisa, que el 2008 va prendre la decisió de tancar Pretesa-Localia i allunyar-se del negoci de l'audiovisual local i autonòmic, en l'inici del seu procés de crisi i reestructuració empresarial. Prisa ha anat retornant

les llicències (la situació es troba en fases diferents a cada territori perquè es tracta d'un procediment administratiu lent) a cada comunitat autònoma, i totes les seves emissores van cessar les emissions l'1 de gener de 2009.

Aquells que semblen haver trobat un espai de creixement més definit al sector són Vocento (que està unificant les seves llicències autonòmiques privades amb la marca La10, per a la qual ha creat fins i tot una programació de *prime-time* comuna); COPE, que ha hagut d'optar per acceptar nous socis (l'arribada del mexicà Burillo Azcárraga i la refundació com a Popular-Mariavisión) per mantenir el seu projecte de televisions locals i autonòmiques privades, i Kiss Media, amb implantació desigual però amb presència en alguns mercats destacables.

La resta dels grups d'àmbit estatal han aparcat els seus projectes de televisió local i autonòmica: Unidad Editorial (amb una llicència nacional) està usant les seves freqüències autonòmiques per emetre el canal Aprende Inglés TV; Uniprex (Antena 3) omple els seus senyals locals amb programació de baix cost sota la marca Ver-T, mentre que Telecinco ni tan sols sembla que estigui utilitzant les seves llicències. Passa un mica el mateix amb els grups d'implantació autonòmica: Prensa Ibérica no sembla tenir encara un projecte coordinat per a les seves nombroses llicències per tot el país (sobretot a Andalusia, Astúries, Canàries, Galícia i Murcia) i Godó s'ha concentrat en la seva *superllicència* privada autonòmica de Catalunya.

Alguns petits grups han emergit en aquests darrers anys com a nous actors rellevants, en particular Local Media (una empresa conjunta de Teletoledo i Telebilbao) i CRN. En el cas de la primera, ha aconseguit un nombre important de llicències locals a Castella-la Manxa, el País Basc i Andalusia. Local Media operava com a subministrador de continguts via satèl·lit per a televisions locals de tot Espanya, però ara podria esdevenir un dels nous operadors de rellevància del mercat. En el cas de CRN, Andalusia i Castella-la Manxa semblen ser també els seus territoris de referència, i a tots dos hi té llicències suficients com per esdevenir un actor d'importància al sector. Molt concentrats en un sol mercat autonòmic apareixen altres grups que mereixen atenció: Hamaika al País Basc (un projecte en el qual participen Euskaltel, *Deia*, *Gara* o Baintel), Canal Català a Catalunya i Tele7 a la Comunitat Valenciana. Almenys en aquests casos es reconeix certa cura pels continguts de proximitat, davant la tendència a desterritorialitzar el sector que des de la investigació s'apreciava com un risc immediat des d'anys enrere (Prado 2004). Sembla que desapareixen les empreses que eren al sector per explotar concursos fraudulents o consultoris telefònics de cost elevat i, en tot cas, la restricció de les freqüències disponibles i els ingressos elevats derivats de la reutilització del dividend digital (García Leiva 2009) per a serveis de telecomunicacions fa previsible un impacte molt minso de les emissions il·legals al sector.

Com s'ha observat més amunt, el clivatge públic-privat es presenta de manera molt diferent en aquesta nova televisió de proximitat de la TDT. Tant en les emissores de cobertura autonòmica com en les locals, ens trobem amb governs que han

Taula 3. Resum de concessions (maig de 2010)

	Ens públic autonòmic (any, canals terrestres)	Concessionaris autonòmics privats (nombre de canals)	Nombre de llicències locals privades concedides	Nombre de llicències municipals concedides	Total
Andalusia	RTVA (1989) (3)	Prisa* (1) Vocento (1) Prensa Ibérica (1) Joly (1)	157	28	192
Aragó	RTVA (2006) (2)	0	22	4	28
Astúries	RTPA (2005) (3)	Prisa* (1)	21	0	25
Canàries	RTVC (1999) (2)	Popular TV (1) Antena 3 Canarias (1)	32 (TDT-L) 14 (TDT-L)	3 (TDT-L) 5 (TDT-L)	58
Cantàbria	0	0	0	0	0
Castella-la Manxa	RTVCLM (2001) (2)	Green PyM (1) La Regional (1) Radio, Prensa y TV (1)	72	0	77
Castella i Lleó	-	RTVCyL (2)	-	-	2
Catalunya	CCRTV (1984) (5)	Emissions Digitals de Catalunya (4)	50	35	94
Comunitat de Madrid	RTVAM (1984) (3)	Vocento (1)	30	1	35
Extremadura	CEXMA (2004) (1)	Prisa* (1) Kiss (1)	24	-	27
Galícia	CGRTV (1984) (2)	Popular TV (1) Voz de Galicia (1)	40	-	44
Illes Balears	RTVIB (2005) (1)	Unedisa (1) TV Digital Balears (1)	28 locals 6 insulars	3	40
La Rioja	-	Vocento (2) Popular TV (2)	-	-	4
Navarra	-	Canal4 (2) Canal6 (2)	5	-	9
País Basc	EITB (1982) (4)	0	58	1	63
Regió de Múrcia	RTRM (2005) (2)	Televisión Murciana (1) La Verdad (1) Popular TV (1)	24	8	37
Total	30	33	28	697	788

Font: Elaboració pròpia sobre dades dels butlletins oficials de les comunitats autònomes

optat per una presència forta del sector privat i d'altres que han preferit crear un sector públic fort; des d'aquelles comunitats autònomes en les quals no s'ha sotmès l'ens públic a competència privada, fins a aquelles en les quals tot just s'estan concedint llicències municipals. Es tracta, sens dubte, d'un posicionament ideològic entorn del paper de la gestió pública directa en matèria de comunicació, perquè sobta que les comunitats més proteccionistes amb els seus mitjans públics siguin les governades (almenys en el moment de prendre aquestes decisions) per partits de centreesquerra, mentre que la tendència a reduir l'activitat pública apareix com més característica de les administracions gestionades per la dreta liberalconservadora. Caldrà parlar més atenció a aquest aspecte en investigacions

futures. Sembla indubtable que el context de retracció general de la despesa pública, al qual Espanya s'enfrontarà en els propers anys, condicionarà l'evolució d'aquest fenomen i el desenvolupament de formes públiques de comunicació, en particular les dependents dels ajuntaments.

Finalment, cal no oblidar que l'estabilització del teixit audiovisual local s'està produint a Espanya en un context de forta contracció de la inversió publicitària, cosa que condicionarà (ja ho està fent) també les estratègies dels actors privats en el teixit de l'audiovisual de proximitat. Més perillós encara, les eines de mesurament d'audiència amb les quals es prenen les decisions d'inversió publicitària a Espanya no semblen preparades per a la incorporació dels prestadors locals, i tot just per als

autonòmics. No es tracta només de l'augment necessari de les mostres autonòmiques per permetre desagregacions representatives estadísticament, sinó de les tècniques d'audioreconeixement (*audiomatching*) que Kantar Media (fins a ara anomenada TN Sofres AM) utilitza per identificar els continguts en les emissions de TDT, que no s'apliquen a les emissions locals. Encara que no és objecte d'aquest treball, n'hi ha prou a apuntar aquí els problemes seriosos que ofereixen les dades de Kantar Media pel que fa a les televisions locals en els darrers dos anys i, molt especialment, després de l'apagada analògica. Sense la possibilitat d'oferir una dada d'audiència, si més no agregada, sembla complicat que les televisions locals puguin accedir al mercat publicitari en un moment especialment delicat.

Notes

- 1 Vegeu especialment les declaracions de la Unión de Televisiones Comerciales Asociadas (UTECA) durant els darrers anys, a www.uteca.com.
- 2 El Govern de l'Estat va presentar el Projecte llei reguladora del servei públic de televisió autonòmica el desembre de 1997, debatut al Congrés durant els mesos de març i abril de 1998. La manca de majoria suficient per aprovar-lo i l'oposició dels grups de la cambra van fer que el projecte caduqués el 2000.
- 3 El diari *La Opinión de Tenerife* (Prensa Ibérica) va interposar un recurs contenciós administratiu contra diverses adjudicacions, que el Tribunal Superior de Justícia de Canàries va admetre. El Govern canari va recórrer al Tribunal Suprem, que a hores d'ara encara no ha dictaminat.
- 4 Algunes coses semblant podria passar amb el tercer canal concessionari autonòmic privat de Castella-la Manxa, La Regional, en el capital del qual participen diverses societats que han rebut nombroses concessions locals.
- 5 En paraules del president del CAC, Ramon Font, "la previsió era de 96 canals digitals locals a Catalunya, i emeten 45 canals: 34 de privats i 11 de públics. Dels que han retornat la concessió destaquen una del grup Planeta, tres de Localia (Prisa) i una altra del grup Vocento a Barcelona, on queden dues freqüències locals buides" (*El Periódico de Catalunya*, 30/01/2010).
- 6 El mateix dia, el Tribunal Superior de Justícia de Madrid va resoldre diversos recursos sobre aquestes concessions, encara que el que va aconseguir anul·lar el concurs va ser el presentat per Localia TV Madrid, SA, Comunicación y Medios Audiovisuales Tele Alcalá, SL, Productora Digital de Medios Audiovisuales, SA i Telenoroeste, SL.
- 7 Es va incloure al Senat a proposta dels grups parlamentaris Socialista (GPS), Entesa Catalana de Progrés (GPECP), de Senadors Nacionalistes Bascos (GPSNV), Català al Senat de Convergència i Unió (GPCIU), de Senadors de Coalició Canària (GPCC) i Mixt (GPMX).

Referències

- BADILLO, Á. "Políticas públicas del audiovisual y la desregulación de la televisión local por ondas en España (1980-2004)". *Sphera publica: revista de ciencias sociales y de la comunicación*, 2005, n. 5, p. 201-228.
- BADILLO, Á. "La desregulación invisible: el caso de la televisión local por ondas en España". *EPTIC. Revista Electrónica Internacional de Economía de las Tecnologías de la Información y de la Comunicación*, 2004, vol. VII, n. 1.
- BADILLO, A.; MORENO, M.D.L.A. "La política de comunicación del Partido Popular: el caso de la televisión local". *Política y sociedad*, 2004, vol. 41, n. 1, p. 95-109.
- BUSTAMANTE, E. *La televisión digital terrestre en España. Por un sistema televisivo de futuro acorde con una democracia de calidad*. Madrid: Fundación Alternativas, 2008. ISBN: 978-84-92424-07-8.
- CONSELL D'EUROPA. "Promoting social cohesion: the role of community media". Informe elaborat pel Grup d'Especialistes en Diversitat dels Mitjans de Comunicació del Consell d'Europa, per Peter Maynard Lewis. Estrasburg: Consell d'Europa, Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Media and Information Society Division, 2008.
- CONSELL D'EUROPA. *Declaration of the Committee of Ministers on the role of community media in promoting social cohesion and intercultural dialogue*. Adoptat pel Comité de Ministres l'11 de febrer de 2009 en la 1048a reunió de delegats de ministres. Estrasburg: Consell d'Europa, 2009.
- COROMINAS, M.; BONET, M.; FERNÁNDEZ ALONSO, I.; GUIMERÀ I ORTS, J.À.; SANMARTÍN, J.; BLASCO GIL, J.J. "Televisión digital terrestre local (TDT-L) en España: Los concesionarios privados". *Zer: Revista de estudios de comunicación = Komunikazio ikasketen aldizkaria*, 2007, n. 22.
- DE MORAGAS, M.; PRADO, E. *La televisión pública a l'era digital*. Barcelona: Pòrtic-Centre d'Investigació de la Comunicació, 2000.
- FERNÁNDEZ ALONSO, I. "La externalización de la producción de los operadores públicos de televisión de ámbito autonómico: Los casos canario y extremeño". *Revista Latina de comunicación social*, 2002, n. 46.
- GARCÍA LEIVA, M.T. "La introducción de la TDT en España en el contexto de la política europea para la transición digital en televisión". *EPTIC Revista de Economía Política de las Tecnologías de la Información y Comunicación*, 04/2006 2006, vol. VIII, n. 1.

GARCÍA LEIVA, M.T. "El dividendo digital: desafíos, oportunidades y posiciones nacionales". *Revista Latina de comunicación social*, 2009, n. 64.

GUIMERÀ I ORTS, J.À. "La televisió local a Catalunya: un model en profunda transformació". *Quaderns del CAC*, 2006, n. 26.

GUIMERÀ I ORTS, J.À. "La televisió local a Catalunya gestació, naixement i transformacions (1976-2005)" [en línia]. [Bellaterra]: Universitat Autònoma de Barcelona, 2007. <<http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0307107-151707/>>.

LORENS, C. "La política audiovisual de la UE y su influencia en el sistema televisivo español: la televisión pública y la televisión digital". *Sphera publica: revista de ciencias sociales y de la comunicación*, 2005, n. 5, p. 133-150.

LÓPEZ, B.; RISQUETE, J.; CASTELLÓ, E. "España: consolidación del modelo autonómico en la era multicanal". A: DE MORAGAS, M.; GARITONANDÍA, C.; LÓPEZ, B. *Televisión de proximidad en Europa: experiencias de descentralización en la era digital*. Bellaterra: Servei de Publicacions Universitat Autònoma de Barcelona, 1999, p. 141-192.

MARTÍNEZ HERMIDA, M. "Televisión local en Galicia: unha aproximación á comunidade de intereses e ás relacións medio-comunidade". *Estudios de Comunicación*, 2001, vol. 0, p. 169-178.

MARZAL FELICI, J.; CASERO RIPOLLÉS, A. "La investigación sobre la televisión local en España: nuevas agendas ante el reto de la digitalización". *Zer: Revista de estudios de comunicación = Komunikazio ikasketen aldizkaria*, 2008, n. 25, p. 83-106.

MATEO PÉREZ, R.D.; BERGÉS SAURA, L. *Los retos de las televisiones públicas, financiación, servicio público y libre mercado*. Sevilla: Comunicación social, 2009. 224 p. ISBN: 978-84-96082-81-6.

NAVARRO MORENO, J.A. *La televisión local: Andalucía, la nueva comunicación*. Madrid: Fragua-Medea, 1999.

PARLAMENT EUROPEU. *The State of Community Media in the European Union*. Brussel·les: Parlament Europeu, 2007.

PARLAMENT EUROPEU. *Resolució del Parlament Europeu de 25 de setembre de 2008, sobre els mitjans del tercer sector de la comunicació*. A INI/2008/2011 Brussel·les: Parlament Europeu, 2008.

PRADO, E. *La televisión local entre el limbo regulatorio y la esperanza digital*. Madrid: Fundación Alternativas, 2004. 49 p. ISBN: 849620460X.

PRADO, E.; DE MORAGAS, M. *Televisiones locales: tipología y aportaciones de la experiencia catalana*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1991.

SABÉS TURMO, F. *La radio y la televisión local en el marco del sistema audiovisual aragonés*. [en línia]. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2002.

<<http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0613102-131511/>>